לְמוֹ כְּגוּמְתָּא הוּא׃ ג [עקץ. פי׳ הר״ב מתק ומסיים הר״ם (כמו) [ל״ל מלשון] עקוץ מתוה מתאמי [ב״ק ע.:] ול׳ הרמב״ם עוקץ הוא קנה הדבר ועשו ממנו שמוש פעל ואמרו עקץ ר״ל כרת העוקץ ע״כ]: [**נפל מידו**. בירושלמי ל״ג מידו וכן לפ העתיק הרמב״ם בפ״ד מהל׳ מתנות **שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּחְתָּיו, יֵשׁ לוֹ בְּרֹאשׁוֹ**[א]. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִשֶּׁתֵּלֵךְ הַמַּחֲבֵא**[ב]׃ **ג אֵיזֶהוּ פֵּרָט**[ג], **הַנּוֹשֵׁר בְּשָׁעַת הַבְּצִירָה. הָיָה בוֹצֵר, עָקַץ**[ד] **אֶת הָאֶשְׁפּוֹל, הֶסְבֵּךְ בָּעֳלִים, נָפַל מִיָּדוֹ לָאָרֶץ וְנִפְרַט, הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת**[ה]. **הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּלְכָּלָה**[ו] **תַּחַת הַגֶּפֶן** נפרט דרך נזירה: **המניח כלכלה בשעה שהוא בוצר**. נותן סל תחת הענבים שיפול הפרט לתוכו: תחת התילן: **רבי מאיר אומר משתלך המחבא**. כלומר משכדק המלקט כל מחבואי הזיתים אז הוי הנשאר לעניים כשתין לבעל התילן זיתים תחתיו אבל כל זמן שלא נדק המלקט כל מחבואי הזיתים אף על פי שתין זיתים תחתיו יכול לחזור ולקט. ואין הלכה כרבי מאיר: **ג איזהו פרט**. המוטל בתורה (ויקרא י״ט) ופרט כרמך לא תלקט: **עקץ**. תחך: **הסבך בעלים**. נקשר ונתמז בעלים ועל ידי כך נפל ונפרט: **הרי הוא של בעל הבית**. שלא הפרט לתוכו:

ציונים

ג איזהו פרט. תו״כ פ״ג דפ׳ קדושים. מיי׳ שם פ״ד מהל׳ מ״ע. **היה בוצר**. שם הלכה טו. **המניח את הכלכלה**. שם:

שינויי נוסחאות

ב משתלך נד״ם משתהלך וכ״כ נכ״ג ד״ו. **ג הוסבך** נד״ג הנסבך והוא ט״ס. **מידו** ירושלמי ל״ג. **את הכלכלה**. נד״ם ל״ג את וכ״כ בירושלמי ובכ״ב.

תוספות אנשי שם

ליקט מה שעל התילן. אבל כשכלה הפירות מתחתיו שוב אינו נוטל מה שעל גבי התילן. וכ״מ מתמיה למשתלך המחבוא שוב פ׳ל לקחת שכחה תע״ג שים עדיין פירות מתחתיו ומחבואו חזר בו ופי׳ בענין אחר (ש״ל) (ע׳ בפ׳ מ״ש וכ״מ ובכלבו״ז שם).

ג במשנה **איזהו פרט**. לע לפרטו ושוללות אינו נוהג אלא בכרם ולא בשאר אילנות אולם לל״ע אי נוהג בכרם גופא אף בגפן יתירה או אינו נוהג אלא בזה בגפנים דבפאות מכאי אינו נקרא כרם כפ״ד דכלאים וכן פירש״י בסוטה דף מ״ג לענין ערלה וכדבי וכן לענין רב אחאי גאון הביאו הר״ן בפ״ק דר״ה לענין רבעי נוהג אלא בכרם ולא בגפן יתידי וא״כ הדין נותן דגם פרט ושוללות לא יהא נוהג אלא בכרם שלם. ול״ל דהכא אינם שום ריווי דמרבינן מיניה גפן יתידי. ז״ל דהא בסוטה שם גבי מזרע מעורבי מלאתא מרבינן מריבוי לשאר נטע שאר אילני מאכל ולא ד׳ גפנים. וא״כ ס״ל שם היה שום רבוי היינו מרבינן שאר מינים. ולא מצאתי גילוי לדין זה (ש״י). בר״ב ד״ה **איזהו פרט האמור בתורה**. ול״ל דתנא קמי דאפרט שמזכר לעיל פ״ו מ״ה. ובהכי ניחא דפתח בפרט בריש וקרא כתיב וכרמך לא תעולל ופרט כו׳ (רמ״ז). במשנה **היה בוצר**. עמ״ש פ״ד מ״י. אלא הלא ידענא מאן דל״ג התם היה קוצר לתת ג׳ כאן היה בוצר (רמ״ז).

פירוש המשניות להרמב״ם

והמחבא. שם העץ שחובטין בו הזיתים עד שיפול מה שנחבא בין העלים ועל כן נקרא מחבא כי היא מגלה מה שנחבא וא״ר מאיר שיש לו לקחת השכחה כל זמן שנשאר באילנות פרי ומשיכלה פרי מן האילן ויחבטו אותו ולא יפול ממנו דבר והוא מה שאמר משתלך המחבא אין לעניים אז שכחה וחכ״א עד שיכלה הפרי מתחת האילנות הוא מה שאמר כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו ואין הלכה כר״מ. ג כבר הקדמנו פי׳ הנושר שהוא הנופל. **ועוקץ** הוא קצה הדבר ועשו ממנו שמוש פעל ואמרו עקץ ר״ל כרת העוקץ. ופירוש **הוסבך** [והיא מילה עברית נאחז בסבך] **בעלים**. נסתבך בעלים. **וכלכלה**.

מלאכת שלמה

יהוסף משכנז ז״ל לפי זה קשה לפי הגרסה דמ״כ הול״ל עד שתשלך שהרי מוכח על כעס״ד המזכר לעיל כ״ז שי״ל משתמיו וכו׳ ולפשר דה״פ דר׳ מאיר על דיוקא דמתניתין קאי דכשאין לו משתמיו אין לו כרשאו ולומר ר״מ דמשתהלך המחבוא מ״ל ברשאו מע״פ שי״ל משתמיו ול״ע ע״כ. וז״ל הרש״ם ז״ל משתהלך המחבוא היינו הענפים הגסין שהזיתים משתמין שם משיתלקטו גם הם מן קרוי המחיל בו והוי שכחה דכבר ליקט עיקר התילן ומע״פ שהניח זיתים בענפים המחבואים מן ליח זכותא דמה שבתילן ומשום הכי קתני משתהלך המחבוא ולא תני עד שתשלך להלהמיר לבעל הבית משם ר״מ דסבירא ליה דמחבואים עיקר וס״ק סבר משתמיו עיקר וכן פי׳ בערוך בערך חב משתהלך המחבוא פי׳ שיבדוק המחבואים כלהמיד מכל המחבואים שאר יתמצא שם ע״כ משחבוא לשון נקבה כלתמרים פ״ב דכתובות שם ים שם משחבוא שתא מלמא על כל הכהנות. משתשלך גרסי׳ כמו ותשלך שם תרלה ולשושם תשלך. משתהלך לשון נפעל הוא עכ״ל ז״ל. והרמב״ם ז״ל פי׳ המחבוא הוא עץ שמסירין ומובטין בו הזיתים מן התילן ע״כ: וכתב הר״ם שירושלמי ז״ל בסוף דבריו. וממלאו כללי הסמועה עכשיו לפי שיטה זו דזית נטופה לרבנן בשעתו ולר׳ יוסי שאר כל תילני זיתים בחומה שעה להיינו קרוב לזמן תדריעוס שהיק טמיע וכזה״ז שפכוני ובישני לפילו אין בו שלחים לא הוי שכחה והיינו טלא שתמיל בהן אבל התמיל בהן הוי שכחה כ״ז שאין בהם שלחים. ובהתלה זו פליגי ר״מ ורבנן ואיכא תרי לישני בירוש׳ ולישנא קמא ובפשטא דמתני׳ קיי״ל. וכל הני בזיתין בהם שלחים אבל יש בהן שלחים לא הוי שכחה דהיו לבע מן הדין להיות כגדון דכי היכי דגבי עומר דרשי׳ עומר ולא גדיש ולא מפלגי׳ בין התמיל טלא התמיל גבי תילן נמי דרשי׳ הכי ועוד דתניא בתוספתא הכי בהדיא כי יש בו שלחים תפי׳ התמילו בו לא הוי שכחה ואפי׳ אם אין בתילנות אין תלוק בהן בין התמיל בהן טלא התמיל אלא אם יש בו שלחים אין בו

תפארת ישראל

י כ י ן

כא. בשכח ברשאו וש לבעה״ב אחת התילן זיתים שלא שכחן. מבילין לאותן שברשאו. ואף דעמיר אינו מבילי קמה כפ״ו מ״ח. נ״ל דהכא מדמונחין הזיתים אחת התילן מוכח דעדיין רוצה להשיר הנשארים מהתילן ואפשר דדמי לעומר שבגבולו ודו״ק ועמ״ש בפ״ד [פ״ו אות י׳]: **כב.** הוא אחד שהולך עם מקלות לאחבוט ולהרעיד התילנות להשיר ע״ז הזיתים הנאחזין מן העלין ואם שכח להשיר תילן ג׳ עד שתלך כיון דבשבע״ב מיירי. דמשתלך לעניים. והרמב״ם מפרש לעניי קמי כל זמן שיש לו. ומחבואו יש לו לדרך אחר במשנה זו בפ״ק ממ״ע דין י״ב והרמב״ד גם הוא יש לו לדרך אחר. ג **היה בוצר וכו׳ הוסבך בעלים**. ולעיל גבי לקט בפ״ד תני שכחה קון וה״ה הכא ותנא שכחה אין בו אחיזים הוי שכחה. ורבינו שמשון ז״ל פי׳ דבשתמיל ואיכא אחיזים תלוקין שאר תילנות מעטופה דגבי נטופה לא הוי שכחה וגבי שאר תילנות הוי שכחה ומע״ג לאיכא אחיזים. ומתני׳ דקתה עקורה לא משמע כן דקתני עלה וכן בתילן ועוד מדפליג עלה ר׳ יוסי ואמר לא בתת וכו׳ משטרפין והוי אחיזים אלא הוי שכחה וע״כ לא פליגי רבנן עליה דר׳ יוסי אלא משום דתלוקים אחיזין הם לא הוו תלוקין לאיתנהו בתילן כ״ע שכחי אלא הוי שכחה וההיא אפי׳ בשתמיל בו מיירי. והרמב״ם ז״ל ירך דרך אחרת וכבר השיג עליו הראב״ד ז״ל ומני כבר כתבתי הגלע״ד עכ״ל ז״ל. וז״ל הרמב״ם ז״ל כל זמן שים לעני ליטול שכחת הזתים המונחות בארץ אחת התילנות נוטל ומע״פ שכבר הותר כ״ש בשכחה שברשאו התילן ומע״פ שעדיין לא שכחה אחחיו ע״כ. וקילור דבריו דמהרי״ק ז״ל דס״ל דרבינו ז״ל דבירושלמי מפרש דמתני׳ לא קאי סיפא אריש אלא תרי מילי ניתנו אד כ״ז שים לו אחחיו ואד ים לו ברשאו וכאילו אמר כל זמן שים לו ליטול אחחיו נוטל בכל גוונא וכ״ז שים לו ליטול ברשאו נוטל בכל גוונא. ומע״פ שאין לו בשאו יש לו אחחיו. ע״כ בקילור מופלג. ג **איזהו פרט**. פי׳ הרש״ם ז״ל איזהו פרט לקרא קאי דכתיב ופרט כרמך לא תלקט ג״כ לפילוק קאי דתנן שני גרגירין פרט ושלשה אינם פרט. וגרסה דילף לה מדכתיב בקדושים וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לאחקי דהכא ובפרשת כי תצא כתיב כי תבצור כרמך לא תעולל לאחריך מה עוללות בשעת בציר אף פרט בשעת בציר למעוטי אם נפרט אחחת דבר אחר כגון הוסבך התשכול בעלין של הגפן וכו׳ ואיזהו עוללת דקיפא ודאי לתלקרא קאי ע״כ. **ונפל מידו לארץ**. לריך לאחוק מלא אידו וגם ס״ר יהוסף ז״ל אחקה ובאב ג״ג כאן מלא אידו כאן בעלים ע״כ. **המניח את הכלכלה תחת הגפן**. שהיה סבור בעלים ע״כ. **המניח כלכלה בשעה שהוא בוצר**. נותן סל אחת הענבים שיפול הפרט לאחוכו:

משנה ראשונה

כבל אד אורחא דמלתא נקט דבאחוקה ליכא עלים ושכיחי קוליס. וכן בסאוך האניח את הכלכלה גבי נקט לא אני כלכלה אלא שייך אאם שקליכת האחוקה סאוך לאחרן. ואאם אני מי שאינו אניח עניים לנקוט כו׳ וה״ה הכא. **נפל מידו לארץ ונפרט**. כפל לאחן הוא לפרט

הרי זה גוזל את העניים. לפרט בגזירתו וכו' עי"ש **קוסם שיגיע למרן:** **אל תסג גבול עולם.** מפורש לעיל בפרק ה': ד **איזו היא עוללת.** המורה במורה (ויקרא יט) וכרמך לא תעולל: **כתף.** המרגיט המעלעי של המאכול ממוברים בו מאכולות קטנות הרבה וכאהן שוכנים זה על זה כמאמר שעל כתפו של אדם הוא נקרא כתף וכאהן מחוברים בארגיט אחד לכאן ואחד לכאן אין כאן כתף: **נטף.** הן גרגרים של ענבים המחוברים בסוף האשכול שרגילים להיות תלוים אם ענבים הרבה ועל אם שענביו נוטפות למטה נקרא נטף ולשון המקרא קורא למאכול שאין לו כתף ולא נטף אלא לפי שהוא בוצר, הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים, עַל זֶה נֶאֱמַר (משלי כב) אַל תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלִים: ד אֵיזוֹהִי עוֹלֶלֶת, כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָתֵף וְלֹא נָטֵף. אִם יֵשׁ לָהּ כָּתֵף אוֹ נָטֵף, שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם סָפֵק, לָעֲנִיִּים. אִם עוֹלֶלֶת שֶׁבְּאַרְכֻּבָה, אִם עניים]: ד **אם ספק לעניים.** [כדתנן] סוף פרק ל'. ועיין מ"ש שם בס"ד: **עוללת שבארכובה.** לשון הר"ב יחוד על זמורה שמלויין בה מאכולות הרבה וכו'. פי' בזמורה תלויות מאכולות. ומ"ש והיא נקראת רכובה. פירוש היחוד נקראת רכובה. מלשון מרכובה הממכרת עם הרמח בחולין פ"ד. ולשון הרמב"ם בחבורו פרק ל' הכריחני לפי' זה שב"כ זמורה שהיה בה מאכול ובמרכובה של זמורה עוללת. [מבל ג"ל שהרמב"ם ר"ל שים מקום בזמורה כמו קשירה והוא כעין מרכובה שברגל שבולט ג"כ כמו קשירה ושם רגיל להיות עוללות]: **אם נקרצת**

ציונים
ד **איזהו עוללת.** שם הל"ו. **עוללות שבארכובה.**

שינויי נוסחאות
עולים בד"ע עולם וכ"ה בירושלמי.

פי' רב האי גאון*)
ד **כל שאין לו כתף ולא נטף.** לאיזה הוא כתף פסיגין הממוברות בשדרה זו על גבי זו לאיזה הוא נטף ענבים הממוברות בשדרה ויורדת זה בתוספה מס' פאה בפרק המקבל שדה ולקמן פי' רב סעדיה פי' כתף ונטף:

*) רה"ג זה נדפס כנראה בטעות במס' מכשירין והועתקנוה לכאן.

תוספות אנשי שם
בר"ב ד"ה **הרי זה גוזל כו' בנשירתו וכו'.** ע' בתע"ש והגר"א הרי"פ שם שהביא ממקנת הירושלמי בהיפך ולהינו קדום עד שעה שיפול לארץ ואינו גזל גמור מלא שהוא גורם לנטל מ"ע ודמיית להא דפ"ה מ"ו ומייתי קרא דלא תסג גו' כדמייתי התם. מבל דעת הר"ב והר"ם דמ"ם בירושלמי הוא דמויא בעלמא מבל העיקר לקדום בגזירתו. ובפ' לח"ם הקשה לפי' הר"ב מ"ם ה"ז גוזל את העניים דהול"ל בפירוש הפרט המופל בה הוי לעניים ולא אהנו מעשיו ולמה הביא ע"ז מקרא דלא תסג. לבן פי' דלא מיירי בעניים את הבלבלה בבוונה לשיפול הפרט למוכו בדבר הר"ב מלא בעניים בלבלה ליתן בתוכו בשיבו וקמ"ל דאע"ג דאינו מתבוין לגזול את העניים לא יעשה בן להיתה תתת הגפן שממנו בוצר לפי שאפשר שיפול לתוכה הפרט הנוסר שהוא של עניים וגזל הוא בידו אע"פ שהוא בלא כוונה מלא ירמיק בבלבלה קצת ויביאנה תן הלד בדי שלא יהא אפשר לפרט ליפול לתוכו. ומ"ם הרמב"ם בפ"ד המפקיר את הלקט עם שפילת דובו אינו אפקר מעמע הא עם שפילת מיעוטו הוי אפקר ולא זבו בית עניים אפילו בבר שעשה לקט והגיע לארץ. אלא זבו בית עניים היאך יבול להאקיר דבר שע"ם ולא לו זה לרבינו מרפ"ה דתמורה דב"ה. ובדי שלא ימלוק בבעלי עם הירושלמי צריך לאפרש דאין פי' בשיבת עניים: ד **אם ספק לעניים.** [כדתנן] סוף פרק ל'. ועיין מ"ש שם בס"ד: **עוללת שבארכובה.** לשון הר"ב יחוד על זמורה שמלויין בה מאכולות הרבה וכו'. פי' בזמורה תלויות מאכולות. ומ"ש והיא נקראת רכובה. פירוש היחוד נקראת רכובה. מלשון מרכובה הממכרת עם הרמח בחולין פ"ד. ולשון הרמב"ם בחבורו פרק ל' הכריחני לפי' זה שב"כ זמורה שהיה בה מאכול ובמרכובה של זמורה עוללת. [מבל ג"ל שהרמב"ם ר"ל שים מקום בזמורה כמו קשירה והוא כעין מרכובה שברגל שבולט ג"כ כמו קשירה ושם רגיל להיות עוללות]: **אם נקרצת**

פירוש המשניות להרמב"ם

הוא הסל וכבר פירשנו אל תסג גבול עולם. ד **כתף.** הוא שיצאו מן האשכול שריגים דקים מלאים ענב וכן [הם מקצת האשכולות. ונטף הוא שיהיו הענבים רוכבים קצתם על קצתם עד שיכסה] העץ כמו ההדס המזרחי. אבל פי'

מלאכת שלמה

וה"ה תחת הקמה לקבל הלקט. ד **אם יש לה כתף או נטף הרי היא של בעל הבית.** מיתי לל"ג ליה וג"ל לבן משמע מן הירושלמי. מבל בקצת ספרי כ"י מלאתיו מלא שבספר ג' כ"י מלאתי אם יש לה כתף ונטף וכו' בוי"ו. וכתב עליו הר"ם שירלי"ו ז"ל דצירו' מפ' דאו אי קתני או בכתף או בנטף ה"ה בעה"ב דבמד מיירייתו קני ע"כ. והתבה ה"ר יהוסף תשבתי ז"ל בתב בן מלאתי בבל הספרים לל"ג זה. ומלאתי בתוב בם' גדולה פ"ק דתענית בתף ונטף פי' בתוסי לא ידעינן פירושו ואף בי יש בירושלמי בתף בסיגין זה ע"ג זה נטף תלוים בשדרה ושומדת מ"מ לא ידע רבי מה הוא אלא שהענבים לא גדלו בל בארבן ע"ב. ובתשובת שאלה בשם רבינו האי גאון ז"ל נמלא בתוב בתף בסיגין זה ע"ג זה ליזהו נטף תלויות בולן ויורדות וכן הוא בי אם יש בתאבול עוללות מורבבות על עוללות זהו בתף ואם יש בתאבול שורה אחת של עוללות יורדות זהו נטף ע"ב. והרש"ם ז"ל פי' בתף הוא עליונו של תאבול לבד העוקר ובקרא בתף שהוא רחב בבתפים של אדם והרחב שלו מפני הסיגין שלו שתחוקות ודבוקות זו בזו ואינם מניחות זו את זו להיות יורדות למטה אלא עומדות זקופות. נטף שאין סיגות שלו דחוקות ודבוקות זו בזו אלא יורדות ומניחות לארץ לבד אלו מ"מ נוגעת סיגה זו בזו וכאלו אינם נוגעות אין בהן נטף וסיגה אחת שבארבת בך לבדה שאין לה שדרה אינם בה סיגין זו נקראת עוללת ואם נראין בוונעות הסיגות זו ע"ג זו קלת לבד אינם נוגעות יפה ה"ז ספק ולעניים ע"ב. ובספר נאורים שיפד

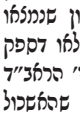
*) לא הביא כאן את תחילת דברי המזרחי ולכן קשה להבין את דבריו.

כ ו י ן תפארת ישראל כ ו י ן

כז. שיפול הפרט לתוכו: כח. בלעיל פ"ה מ"ו. דקד"מ לא זכו עניים עד שיפול לארץ: **כט.** המרגיט מלעי שבאאבול. מלויין בה מאכולות קטנות. ומדלתוקים ז"ו הן אוכלים כ"א בבתף תביבו. וב"ב בסוף המרגיט מחוברים הגרגרים המלעי ומדלתוקים שם גרגרים בעוטפות. ולולא מסתייע ג"ל. לבאהגרגרים רבים ועומדים תבופים בהאבול. אי האבול מחוד בראשו. וגרעה בלילו נוטף הגרגר שבראשו. ובאלילין רבים ותבופים בהמרגיט. אי הגרגרים עומדים בעיגול. בל ג' לבד. ולילן גרעה בעוטף [אבי"ו ואמר בסיפא אם יש לו בתף או נטף. לאאבול בעוטף יתדיו מייבי]:

משנה ראשונה

היינו נפל ופרט לבמך תרגום נתרש לבמך. **ע"ז נאמר אל תסג** וגו'. בלת בקצת ספרי בי"א מלאתיו בלא שבספר ג' בי"א מלאתי אם יש לה בתף ונטף וכו' בוי"ו. ובתב עליו הר"ם שירלי"ו ז"ל דצירו' מפ' דאו אי קתני או בבתף או בנטף ה"ה בעה"ב דבמד מיירייתו קני ע"ב. והתבה ה"ר יהוסף תשבתי ז"ל בתב בן מלאתי בבל הספרים לל"ג זה. ומלאתי בתוב בם' גדולה פ"ק דתענית בתף ונטף פי' בתוסי לא ידעינן פירושו ואף בי יש בירושלמי בתף בסיגין זה ע"ג זה נטף תלוים בשדרה ושומדת מ"מ לא ידע רבי מה הוא אלא שהענבים לא גדלו בל בארבן ע"ב. ובתשובת שאלה בשם רבינו האי גאון ז"ל נמלא בתוב בתף בסיגין זה ע"ג זה ליזהו נטף תלויות בולן ויורדות וכן הוא בי אם יש בתאבול עוללות מורבבות על עוללות זהו בתף ואם יש בתאבול שורה אחת של עוללות יורדות זהו נטף ע"ב. והרש"ם ז"ל פי' בתף הוא עליונו של תאבול לבד העוקר ובקרא בתף שהוא רחב בבתפים של אדם והרחב שלו מפני הסיגין שלו שתחוקות ודבוקות זו בזו ואינם מניחות זו את זו להיות יורדות למטה אלא עומדות זקופות. נטף שאין סיגות שלו דחוקות ודבוקות זו בזו אלא יורדות ומניחות לארץ לבד אלו מ"מ נוגעת סיגה זו בזו וכאלו אינם נוגעות אין בהן נטף וסיגה אחת שבארבת בך לבדה שאין לה שדרה אינם בה סיגין זו נקראת עוללת ואם נראין בוונעות הסיגות זו ע"ג זו קלת לבד אינם נוגעות יפה ה"ז ספק ולעניים ע"ב. ובספר נאורים שיפד הגאון מה"ר יצחאל על פי' רש"י ז"ל לחומש בפ' קדושים מלאתי בתוב פי' בתף שני בגרגרין והשלישי יושב עליהן בדרך האבולות לבופות בגרגרין והוא מלשון מבתפינא ליה בשבתא דריגלא בציפה דשניים נופלין האבם על בתפיהם. ולא נטף מלשון ועינוהי מטייפין פרק המובל בלומר גרגר אחת האבול שמטיף ורופה אחה ואחה בדרך האבולות מלאים גרגרות שתפי' בסוף עוקר שלהם יש להן גרגיר בתדומה לי שראיתי בך בימי תרפי בשם ר"י הלבן ז"ל ע"ב. ובפ' ירחיב סי' בע"ט פי' בתף עולה עליון לו על בתפו נטף עולה תחתון לו שהוא נוטף עליו ע"ב. והרב רבי אלי' מזרחי ז"ל ב' בסוף פ' בי אלא שאין לה בתף שאין הפסיגין זה ע"ג זה בזה ← ולא נטף שהן הגרגרין המלויין באאבול בזה ← ע"ב:*) והביא בבתף משום פ"ד דה' מ"ע פי' הר"ם ז"ל וב' שדבריו מתייבבין יותר ממה שפי' ה"ר אלי' מזרחי ז"ל בביאוריו לרש"י ז"ל בפר' בדושים. וגלע"ד דמדברי בולם משמע דאפשר שבגרוס בָּפֶף נָטֶף שמי המלות בפתח ובקמץ והוא יותר בל על הלשון וב"ל: **אם ספק לעניים.** פי' ר"ע ז"ל שבאין האבולות הבטנות וב' אחר המלבט מבל אין לפרש בבון שבאלו עוללות בגד ואין יודע אחד מן האבול שבבר ובפלה אם לאו לספק בזה לבעה"ב בדאוקמא בירו. **עוללת שבארבובה בו'.** פי' הרא"ש ז"ל בא"ב פ"ג דפ' בדושים אלבובה היא הפרק והבשר שהאבול לא יפה לעניים ה"ז ספק ולעניים ע"ב. ובספר נאורים שיפד

נִקְרֶצֶת[יג] **עִם הָאֶשְׁכּוֹל, הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת**[יד]**. וְאִם לָאו, הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. גַּרְגֵּר יְחִידִי**[טו]**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֶשְׁכּוֹל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עוֹלֶלֶת: ה הַמֵּדֵל בַּגְּפָנִים**[טז]**, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מֵדֵל בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כֵּן הוּא מֵדֵל בְּשֶׁל עֲנִיִּים**[יז]**,**

של זמורה שתלויין בה אשכולות הרבה והבוצר קוצצה והיא נקראת ארכובה ופעמים יש בה עוללת עם האשכולות: **נקרצת.** נקצצת ונחתכת ודוגמתו שנינו ביומא (ל"א:) קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו. ובמקרא (ירמיה מ"ו) קרץ מצפון בא: **גרגר יחידי.** כגון אשכול שאין לו אשכולות קטנות שוכבות זו על זו אלא הגרגרים מחוברים בשדרה עצמו: **רבי יהודה אומר אשכול.** דכתיב (ישעיה י"ז) ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים. שנים שלשה גרגרים עוללות, יותר מכאן אשכול: **וחכמים אומרים עוללת.** דלא חשיבי הגרגרים השוכבים זה על זה להקרא כתף. והלכה כחכמים: **ה המדל בגפנים.** כשהגפנים תכופים זה אחר זה עוקר מאותם שבינתים והאחרים מתוקנים בכך: **כן הוא מדל בשל עניים.** אף על פי שיש בהם פאה או עוללות של עניים כך מדל בשלהם כמו בשלו קסבר עניים דין שותף יש להם וכשם ששותף כמו שהוא מדל בשלו כך מדל בשל

עם האשכול. דהוה כמו שבולת שראשה מגיע לקמה במ"ב פ"ה: **ר' יהודה אומר וכו'.** [פי' הר"ב שנים שלשה וכו'] יותר מכאן אשכול. וכגון שהגרגרים זה ע"ג זה ועשויין כעין כתף ונטף. ל' הר"ש: **ה המדל.** עיין משנה ג' פ"ג: **כן הוא מדל בשל עניים.** ל' הר"ב אע"פ שיש בהם פאה או עוללות. וכ"כ רש"י בפ"ק דמ"ק (ד"ד ע"ב) ואע"ג דדין פאה בסוף אם הניח בתחלה ג"כ דין פאה יש לה כדתנן בפ"ק משנה ג' אבל קשיא לטעמא דדין שותף

פירוש המשניות להרמב"ם

נטף הוא נוזל. ר"ל שהוא דבר נוטף ונוזל ונוגע קצתו על קצתו עד יתכנס ויתאבק זה על זה וכל מה שהוא זולת זה הוא מה שקראו הכתוב עוללות. **וארכובה** הם הכריכות שיש בזמורות. **נקרצת.** היא נחתכת ונגזרה מן קרץ מצפון (ירמיה מו) ואין הלכה כר' יהודה. **ה המדל.** התולש [מלשון דל] ועניינו כמו שהוא מותר שיכרת הזלזלים וישליכם כאשר

מלאכת שלמה

יוצא ממנו והאשכול תלוי בעוקץ ארוך והעוללת הזו היא יוצאה מאותו הפרק ואין ידוע אם מעוקץ האשכול הוא עיקרו או מן הזמורה שאם היה מן האשכול ה"ה כאשכול אע"פ שהוא רחוק משאר פסיגי האשכול הלכך בודקין אותו כך אם כשתולש את האשכול היא נתלשת עמו בידוע שהיא מן השדרה שבאשכול ואם לאו הרי היא עוללת לעצמה והרי היא לעניים ע"כ. ול' הרמב"ם ז"ל שם פ"ד זמורה שהיה בה אשכול ובארכובה של זמורה עוללת וכו'. **גרגר יחידי כו'.** כתב החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל פי' זה שהביא ר"ע ז"ל קשה שהיל"ל גרגרים יחידים. והיה נראה יותר נכון לפרש כי גרגר יחידי הוא של אחד מן העוללת כי לפעמים נמצא פסיג א' שהוא נוטף וגרגריו סמוכים זל"ז והוא כמו נטף לדעיל אלא שהוא יחידי ואין עמו שאר פסיגים. והנה ר' יהודה סובר כי אין זה עוללת כיון שהוא נטף כי לא יקרא עוללת אלא כשלא יש אלא שנים שלשה גרגרים סמוכים זל"ז בגוף האשכול במקום א'. אבל זה כיון שהוא ענבים הרבה במקום א' אין זה עוללת. וחכמים סוברים אחרי שהוא יחידי ואין עמו פסיגין אחרים אע"פ שענביו סמוכות זל"ז עוללת היא. כי מה ששנינו שכשיש לעוללת נטף היא של בעה"ב היינו שיש עוללת בלעדי נטף כלומ' שיש גרגרי ענבים אחרים בלעדי הנטף באותה העוללת אז היא לבעה"ב כי היא כמו אשכול. אבל כשיש נטף לבדו הוי עוללת כן נ"ל ליישב הלשון. ובזה מיושב ל' הירושלמי שאומר טעמא דר"י דכתיב ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים יתר מכאן הוי

<hr>

תפארת ישראל

יכין

לג. נחתכת: **לד.** דהוה כשבולת שמגעת לקמה פ"ה מ"ב: **לה.** שהגרגרים תלויין בשדרה האמצעי עצמו. ויש להן כעין כתף ונטף כך כ' הר"ש. וק"ל א"כ היינו אם ספק לעניים לעיל. ול"מ היה נ"ל דה"פ. שאין הגרגרים תלויין באשכול אלא שגדלים גרגרים יחידים בהזמורה. וס"ל לר"י דדוקא באשכול צריך כתף ונטף. אבל גרגר יחידי. הרי אין גרגר סמוך לו שיכתף א"ע עליו [**אב"י** ואולי יחידי ר"ל היחיד בגדלו וטובו כמו כמספד על היחיד זכריה י"ב י'. וירמיה ו' כ"ו. ובדחז"ל יחיד בדורו. כן י"ל לולא ד"ק של רבותינו ז"ל]: **לו.** כשהגפנים תכופים. עוקר מבינתים. והנשארים משביחים על ידי זה: **לז.** בעוללת ופאה. דעניים דין שותף יש להן ולהכי רשאי

משנה ראשונה

הפירוד קרי ארכובה כעין ארכובה שברגל שמתחיל שם פרק אחר ודכוותה ארכובה שבגפן רפ"ז דכלאים היינו נמי שנחלק מן העיקר ונעשה עיקר לעצמו. ויש להבוצרים סימן בגפן כשחותכין אותו והשרש נשאר בקרקע ידוע להם באיזה מקום מתחיל השורש וחותכין סמוך לו. ואמר אם יש שם עוללות במקום הפירוד אם הם למעלה ממקום החתך ונמצא כשחותכין במקום החתך עדיין הוא גוף אחד עם הגפן שנקרצת עמו הוא של בעה"ב. ואם הפירוד הוא למטה ממקום החתך נמצא שאינו נחתך עם הזמורה ונשאר דבוק עם השרש הרי הוא של עניים. **ה המדל בגפנים.** פי' הר"ב כשהגפנים רצופים עוקר מאותם שבינתיים כו' והרמב"ם בפירושו מפרש שמדל הזלזלים והיינו שמקצת ענפים הרצופים עוקרם. **כן הוא מדל בשל עניים.** פי' הר"ב דר"י מדמי להו לשותף. ואינו מובן דהא דשותף רשאי בשל חברו היינו כשאין חלק חבירו מיוחד ומסויים. אבל אם יש לזה לפונו של אילן ולזה דרומו אסור ליגע בשל חברו. והכא העוללות ניכרים וידועים לעניים. ואי נימא דהכא ה"ט דמיירי שלא נגמרו הפירות עדיין ויונקים כל שעה מן האילן ומכחישין כחו ובכה"ג יוכל השותף למחות בחבירו שלא יינק בשדה שאינו שלו והוא מדל בשל חברו היונק משלו. א"כ לר"מ דמדמי לה למוכר אמאי אסור ליגע בהן כיון שיונק חוץ לגבולו יכול לעכב כדאמר פ"ב דב"ב מ"י. ונראה דבסברא בעלמא פליגי דר"י סבר יד בעה"ב כיד עניים שוה ואין כח לעניים להפסיד לבעה"ב ביניקתן ומדמי לה לשותף עד שלא חלקו דכל מה שמפסיד לשדה יוכל אחד לעקור ולבטל בשל חברו כמו בשלו. וה"נ בעה"ב יש לו רשות להדל בשל עניים אע"פ שחלקן מסויים וידוע אפ"ה לא זכי להו רחמנא במקום שמפסיד לבעה"ב. ור"מ סבר יד עניים עדיפא מיד בעה"ב ואסור לבעה"ב להפסידן אפילו במקום שמזיקין לו ומדמי להו למוכר דקי"ל בפ"ד דב"ב מוכר בעין יפה מוכר ומחויב ליתן ללוקח כל הצריך לו אע"פ שיש הפסד לבעה"ב ה"נ עניים דין לוקח יש להם. **בשל עניים.** מ"ש התוי"ט דפאה לא מיירי הכא. אין נראה דמצינן לאוקמי במדל אשכולות שבהם ענבים שלא נגמרו כגון בוסר וכשמדל בסוף שדהו אע"פ שלא הפריש פאה עדיין הרי עתיד להפריש וממעט חלק עניים בשביל חלקו והיינו

ציונים

שם הלכה כ. וחכ"א עוללת. שם הלכה י"ט: ה המדל. מו"ק ד: מיי' שם פ"ד הכ"ד.

שינויי נוסחאות

ה **כשם** בד"ס כדרך. **כן** בד"ס כך וכ"ה בר"ב:

תוספות אנשי שם

לפי שעם יציאת רובו מתח"י ה"ה כאילו יצא כולו. ואף שהלשון דחוק קצת מ"מ פי' זה מוכרח שם בגמ' דהוי דומיא דיציאת רובו של בכור. והשתא תלמודא דידן נמי הכי ס"ל ואדרבה מוסיף על הירושל' דאפילו נשר מקצתו לאויר נעשה לקט. עכ"ל. **ה** בר"ב ד"ה **כך כו'. דין שותף.** כ' הצ"ד תימה דזה הטעם דחו אותו בירושלמי משום קושיא דאי נעביד להו כשותף אי אכלתן חיה יהא חייב (לשלם בחלקו לעניים) ומש"ה פי' הר"ש דטעמא דר"י שלא הי"ל לאחר כ"כ ללקוט. וטעמא דר"מ לפי שיכול להמתין עד שילקטו העניים. ואע"פ שהר"ש הביא זה הירושל' ודאי דלאו לפי' משנתינו הביאו. ותדע שבתחלה מפ' בדרך אחר וא"א שיביא אח"כ ירושלמי לסתור פירושו כו' ע"כ. ואין כאן תימה כלל. דכיון דטעם זה דדין שותף סתם ירושל' אמרו אע"ג דר' אמי הקשה עליו כוותיה נקטינן. כ"ש דסתם ירושל' הוא ר' יוחנן רביה דר' אמי וי"ל דר"י לא חש לאותה קושיא. דמ"ש שי"ל דין שותף היינו לומר שאינם כלוקח לומר שהבעה"ב אינו רשאי להדל בשלהם אבל לעולם דאינן ממש מכל וכל כשותף דהרי חלק העניים מסויים וניכר בפ"ע ואינו כשאר שותפין דכל פורתא מיניה חלק שניהם מעורב בו ומש"ה הכא אע"ג דאכלתן חיה אינו חייב. ומש"ה הביאו הר"ש להירושל'. ואע"ג דמתחלה פירש פי' אחר כך דרכו של הר"ש לפרש מתחלה פי' מדעתיה ואח"כ מביא הגמ'. לומר כן היה משמע אבל בגמ' נראה דלאו הכי הוא. ותדע שזה הטעם עיקר שהרי ר' אמי גופיה אע"פ שמקשה על טעם זה לא נתן מדידיה טעם אחר כמו שהוא דרך האמוראים כי מקשו על טעם הקודם אמרי אלא א"ר פלוני היינו טעמא דמתני'. ומדלא קאמר מידי ודאי שאינו דחוי כדאמרן (ש"ל). ובס' הו"ע כ' וז"ל וצ"ל דתרווייהו טעמי אצטריכו דאי משום שותפות של שנה הבאה בלבד לא היינו מקילים כ"כ בשל עניים להפסיד חלקם המוחזק בשביל הראוי לבא אי לאו דהם גרמו לעצמם שלא באו. וכ"כ מהאי טעמא לבד דהם גרמו לעצמם לא היינו מפסידים חלקם להקל בטורח בעה"ב שלא ילקטנו ויניחנו על הגדר אי לאו דמ"מ במה שמפסידים הם קרובים